

امپراتوری‌های شهری

شهرها به مثابه حاکمان جهان
در دنیای جدید شهری

«کتاب نخست»

گردآورندگان:
ادوارد گلیزر، کریما کورتیت
و پیتر نوکمپ

ترجمه:
فرهاد دیرنگ

انتشارات

مرکز پژوهش‌های
شورای اسلامی کلان‌شهر تبریز

- تبریز
- بزرگراه پاسداران
- فرشته جنوبی
- خیابان دو کمال
- ساختمان شورا و شهرداری تبریز
- تلفن: ۲۲۲۲ ۳۳۲۰ ۴۱ (۰۴۱)

امپراتوری‌های شهری

شهرها به مثابه حاکمان جهان در دنیای جدید شهری

«کتاب نخست»

این کتاب ترجمه‌ای است از

Urban Empires; Cities as Global Rulers in the New Urban World | Routledge, New York | 2022

- گردآورندگان: ادوارد گلیزر، کریما کورتیت و پیتر نوکمپ
- ترجمه: فرهاد دیرنگ
- ویراستار: حسین اسدی
- ناظر علمی: حمید عباسی شکوهی
- مدیر هنری: حمیدرضا خیری
- چاپ اول: بهار ۱۴۰۳
- شمارگان: ۵۰۰ نسخه
- چاپ و صحافی:
- شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۳۳۷۶-۸-۴ (جلد اول)
- شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۳۳۷۶-۷-۷ (دوره دو جلدی)
- قیمت: *** هزار تومان (دوره دو جلدی)

© کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

فهرست

سخن ناشر	۷
مقدمه مترجم	۹

آیا جهان تحت سلطه امپراتوری های شهری است؟	۱۱
یادداشت گردآوردگان	
• ادوارد گلیزر، کاریما کورنیت و پیتر نوکمپ	

بخش نخست

ارزیابی جایگاه شهرها در جهان معاصر	۷۷
--	----

۱ لحاظ نمودن مجدد اهمیت مکان جغرافیایی در تحلیل های اقتصاد دیجیتال جهانی	۷۹
• ساسکیا ساسن	
۲ ظهور شهرهای برنده	۹۹
• ریچارد فلوریدا، شارلوتا ملاندرو و کارن ام کینگ	
۳ برندگان و بازندگان سیستم شهری	۱۲۳
• آنتونی جی. وینبلز	
۴ تراکم های بی قاعده: به سوی یکپارچه سازی تراکم های شهری با بهره گیری از شبکه های شهری ...	۱۴۷
• پیتر جی. تیلور	
۵ جوامع شبکه ای به مثابه امپراتوری شهری	۱۸۱
• زاخاری نیل	
۶ تراکم های بزرگ شهری و خدمات عمومی کارآمد: نظارت محلی در برابر نظارت منطقه ای	۲۱۱
• ریچارد ال. چیچ	
۷ ظهور آبر مناطق شهری و آینده سازمان جغرافیایی شهرها	۲۴۵
• کینگزلی ای. هاینز و راجر آر. استاف	
۸ «جهان جدید شهری»: چالش هایی برای جمعیت های بزرگ شهری	۲۷۱
• ادواردو حداد و آنا باروفی	

بخش دوم

ارزیابی تحولات شهری ۲۹۳

۹ ۲۹۵ زیرساخت های شبکه ای و اقتصاد شهری

- دیوید امانوئل اندرسون و آکی ئی. اندرسون

۱۰ ۳۲۵ «همجواری» و «تراکم های شهری»، دو کلیدواژه اصلی برای درک پدیده شهر

- لیز بورديو لپاژ و آندره تور

۱۱ ۳۵۳ پیاده سازی برنامه ای علمی برای ارتقای کارایی و پویایی شهرها

- روبرتو کامانی، روبرتا کاپلو و آندریا کاراگلیو

۱۲ ۳۹۱ تجزیه و تحلیل آبرده های شهرها و مناطق شهری؛ پردازش و چالش های آماری

- لوری آ. شینتلا و مانفرد ام. فیشر

۱۳ ۴۱۹ تعریف اندازه و رشد شهرها

- مایکل باتی

۱۴ ۴۵۵ شناخت جهان شهرهای واجد کارآمدی بالا

- معرفی مدلی معیار برای توسعه یافتگی شهرها و ارزیابی محیط اجتماعی-اقتصادی و شاخص های رفاه شهری
- سوشی سوزوکی، کریم کورتیت و پیتر نوکمپ

نمایه ها ۴۸۵

امپراتوری‌های شهری

شهرها به مثابه حاکمان جهان
در دنیای جدید شهری

«کتاب دوم»

گردآورندگان:
ادوارد گلیزر، کریما کورتیت
و پیتر نوکمپ

ترجمه:
فرهاد دیرنگ

انتشارات

مرکز پژوهش‌های
شورای اسلامی کلان‌شهر تبریز

- تبریز
- بزرگراه پاسداران
- فرشته جنوبی
- خیابان دو کمال
- ساختمان شورا و شهرداری تبریز
- تلفن: ۲۲۲۲ ۳۳۲۰ ۴۱ (۰۴۱)

امپراتوری‌های شهری

شهرها به مثابه حاکمان جهان در دنیای جدید شهری

«کتاب دوم»

این کتاب ترجمه‌ای است از

Urban Empires; Cities as Global Rulers in the New Urban World | Routledge, New York | 2022

- گردآورندگان: ادوارد گلیزر، کریما کورتیت و پیتر نوکمپ
- ترجمه: فرهاد دیرنگ
- ویراستار: حسین اسدی
- ناظر علمی: حمید عباسی شکوهی
- مدیر هنری: حمیدرضا خیری
- چاپ اول: بهار ۱۴۰۳
- شمارگان: ۵۰۰ نسخه
- چاپ و صحافی:
- شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۳۳۷۶-۹-۱ (جلد دوم)
- شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۳۳۷۶-۷-۱ (دوره دو جلدی)
- قیمت: *** هزار تومان (دوره دو جلدی)

© کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

فهرست

سخن ناشر ۷

بخش سوم

آموزه‌هایی از شهرها ۹

۱۵ تحولات نوآورانه مناطق جهان شهری در جهان پساشهری ۱۱
• چارلی کارلسون، هانس وستلوند و تیگران هاس

۱۶ سازمان صنعتی در حال تغییر در مناطق بزرگ آمریکا ۴۳
• ایزابل نیلسون، نیل رید و هریسون کمپبل

۱۷ شهر از نوع چهارم: چشم‌انداز «مالی‌سازی» اقتصاد و «جهانی‌شدن ظریف» ۷۹
• فیلیپ کوک

۱۸ کلان‌شهر سئول به مثابه یک امپراتوری شهری: شواهدی از مدل‌های تعامل جغرافیایی ۱۱۹
• جان آی. کاروتز و سو جونگ لی

۱۹ جریان‌های تبادل کالابین جهان شهرها ۱۶۳
• ژنو جولیانو، سانگیون کانگ، ناتان هاتسون و کوان یوان

۲۰ تأثیر بودجه‌های شهری بر رشد جمعیت شهرها ۱۹۵
• استیون جی. کریگ و ژانت ای. کولهااس

۲۱ مقاومت‌سازی صنعت خودروسازی دیترویت در برابر حملات سایبری: رویکردی متعادل، عمومی و قابل محاسبه ۲۲۷
• آدام رُز و ژنهورا چن

۲۲ مادرشهرها: استراتژی‌های توسعه و دیدگاه‌های جدید برای بهبود بهره‌وری و ابزارهای حاکمیتی مورد نیاز ۲۵۹
• لوییجی فوسکو جرارد

نمایه‌ها ۳۰۵

واژه‌نامه ۳۰۹

سخن ناشر

این پرسش که «چگونه با مسائل مان روبرو شویم؟» دلمشغولی مهمی برای مدیران، متولیان و نخبگان شهرهاست. کوشش‌های پردامنه برای یافتن پاسخ‌های مطلوب به این پرسش اساسی، حتی اگر لزوماً به حل مسائل شهری ختم نشود، موجب رشد دانش شهری در جوامع مختلف شده است. جامعه شهری ایران نیز همپای تحولات جهانی، با دسته‌ای از مسائل روبروست که نمی‌توان آنها را انکار کرد یا نادیده گرفت یا حتی تعلیق نمود. گریزی از درگیری با این مسائل نیست و هرگونه تاخیر در درک و حل آنها، هزینه‌های جبران‌ناپذیری برای امروز و فردای ما تحمیل می‌کند.

در مواجهه با مسائل شهری، نخستین ضرورت، درک صحیح از مسائل است؛ درک صحیح یعنی اشراف بر زمینه‌ها، ابعاد و پیامدهای مسئله و نتیجه چنین درکی، طراحی درست صورت مسئله خواهد بود. واضح است که در فقدان صورت مسئله درست، راه‌های حل مسئله به روی ما بسته خواهد بود و جز اتلاف زمان و منابع، نصیبی نخواهیم داشت.

بر این اساس، سیاستگذاران شهری، می‌کوشند با بکارگیری شیوه‌های روزآمد و کارآمد در طراحی درست صورت مسائل شهری، نیروهای موجود و در دسترس را برای حل مسائل تجهیز کنند. پژوهش‌های شهری، معطوف به چنین رسالتی شکل می‌گیرند و تبدیل به رکن سیاستگذاری و مدیریت شهری می‌شوند. مطالعه تجربه‌های مدیریت شهری در ایران و سایر جوامع حکایت از این دارد که مدیریت‌های مطلوب، با پژوهش‌های مسئله‌محور و موثر پیوند دائمی دارند. این رویکرد، البته امروز از امری ویتروینی به ضرورتی انکارناپذیر تبدیل شده است و سیاستگذاران شهری، بی‌توجه به چنین ضرورتی، توفیق چندانی در گره‌گشایی و اعتلای شهرها نمی‌یابند.

مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی کلانشهر تبریز، به عنوان بازوی پژوهشی و کارشناسی نهاد مردمی شورای اسلامی شهر، رسالتی در همین مسیر بر دوش دارد. ارتباط مستمر با جامعه دانشگاهی، کارشناسان و پژوهشگران حوزه‌های مختلف مدیریت شهری، ارجاع مسائل شهر به ایشان و دریافت پاسخ‌های راهگشا و موثر برای حل مسائل، زنجیره اقدامات مرکز را شکل می‌دهد.

بخشی از یافته‌های پژوهشی در قالب گزارش‌های کارشناسی، به صورت عمومی عرضه می‌شود. مخاطب این گزارش‌ها، سیاست‌گذاران، مدیران و افکار عمومی است. بخش دیگری از دستاوردهای پژوهشی، با هدف تولید ادبیات، تقویت دانش شهری و دامن زدن به گفتگوهای انتقادی، در قالب کتاب منتشر می‌شود. ارزش‌های پیدا و پنهان آثار مکتوب، بر کسی پوشیده نیست. ما امیدواریم مجموعه آثار منتشر شده توسط این مرکز، به پشتوانه نقد و نظر اصحاب فکر، صاحبان اندیشه و تجربه در امور شهری، سهمی در درک و حل مسائل و در نهایت، بهبود وضعیت و کیفیت زندگی شهری داشته باشد.

روح‌الله رشیدی

رئیس مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی کلاتشهرتبریز

مقدمه مترجم

بر این واقعیت که ما در میانه دهه سوم از هزاره سوم میلادی، در یک «قرن شهری شده» زندگی می‌کنیم، می‌توان قرائن و شواهد فراوانی را برشمرد: شهرهای بزرگ قدیمی در حال بزرگ‌تر شدن و تعداد شهرهای بزرگ نیز در حال افزایش است، این در حالی است که تعداد زیادی از شهرهای متوسط نیز در یک ساختار چند هسته‌ای (یا شبکه سلسله‌مراتبی) به هم متصل شده و در حال تبدیل شدن به مناطق بزرگ شهری (یا حتی کلان‌شهر شدن) هستند. جمعیت شهرنشین جهان با شتابی فزاینده در حال ازدیاد است و بیش‌تر مردم ترجیح می‌دهند برای برخورداری از مواهب و رفاه تمدنی، سکونت و زندگی در شهرها را برگزینند. طبق برآورد سازمان ملل، تا سال ۲۰۴۰ نرخ شهرنشینی به ۸۴/۰ درصد در کشورهای توسعه‌یافته و ۶۱/۳ درصد در کشورهای در حال توسعه بالغ خواهد شد. از طرفی کارکردها و عملکردهای شهرها - به‌ویژه مادرشهرها و کلان‌شهرها در حوزه‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی - نشان از ظهور قدرت جدیدی دارد که از آن تحت عنوان «امپراتوری شهری» تعبیر می‌شود. شهرها در سرتاسر جهان - هم در کشورهای در حال توسعه و هم در کشورهای توسعه‌یافته - در حال بروز الگوهای تکاملی پیچیده‌ای هستند که بدیهی است چالش‌های خاص خود را به همراه خواهد داشت.

کتابی که در دست دارید با عنوان «امپراتوری‌های شهری؛ ...» در واقع پس‌زمینه‌ها، مکانیسم‌ها، محرک‌ها و پیامدهای این تغییرات رادیکال در سیستم‌های معاصر شهری را از منظری جهانی بررسی و موقعیت غالب شهرهای مدرن را در «دنیای شهری جدید» تحلیل می‌کند. این کتاب - که مجموعه‌ای از مقالات مختلف می‌باشد - تغییرات شدیدی را که شهرها در سطح بین‌المللی متحمل شده‌اند، از چشم‌انداز وسیع‌تری بررسی و نقش‌های نوظهور آن‌ها را در جامعه شبکه جهانی مورد کنکاش قرار می‌دهد. مقالات این کتاب، دانش و تجربه عمیق محققان و دانشمندان تراز اول جهان در حوزه دانش اقتصاد و برنامه‌ریزی شهری را منعکس می‌کنند که از طریق تحلیل‌های پیشرفته و گاه کاملاً فنی، مشخصات و ویژگی‌های رقابتی تراکم‌های شهری را در جهان شهری شده ارائه می‌کنند. این مقالات در عین حال، چالش‌های حاکمیتی را که دولت‌ها به واسطه این قدرت نوظهور با آن‌ها مواجهند، بررسی و جغرافیای جدید ظهور «قرن شهری» را شناسایی و ترسیم می‌کنند.

ممکن است با مطالعه این کتاب، پرسش‌های عمیق و در عین حال تأمل‌برانگیزی برای ذهن کنجکاو خواننده فرهیخته ایرانی پیش بیاید. پرسش‌هایی همچون این‌که: جایگاه شهرهای ایران و حتی کلان‌شهرهای کشورمان در این ساختار جدید شهری جهان چیست؟ چرا در هیچ یک از تحلیل‌های این دانشمندان - که به تناسب به شهرهای مختلفی از اقصاء نقاط جهان اشاره می‌کنند - کوچک‌ترین اشاره‌ای به شهرهای ایران نمی‌شود؟ کارکرد کلان‌شهرهای ایران مانند تهران، تبریز، مشهد، اصفهان و ... در این منظومه جدید قدرت شهری جهان چیست و آیا اصلاً شهرهای ما به چنان ظرفیت و توانمندی رسیده‌اند که در این چهارچوب‌های جهانی مطرح و کارکردهایی مؤثر بر عهده گیرند و نقشی هر چند کوچک در این جهان شهری شده ایفا نمایند؟ چه نسبتی میان شهرهای بزرگ ما و جهان‌شهرها، مادرشهرها، کلان‌شهرها (به مفهوم استاندارد آن) و شهرهای بزرگ جهان وجود دارد؟ این‌ها و شاید بسیاری سؤالات مشابه و سخت دیگر می‌تواند زمینه‌های مطالعه، پژوهش و تأملات فکری، علمی و فلسفی متعددی را برای محققان کشورمان فراهم نمایند.

در پایان این مقدمه کوتاه (برخلاف حجم بالا و فنی کتاب)، لازم می‌دانم از رئیس فرهیخته مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی کلان‌شهر تبریز، آقای دکتر روح‌الله رشیدی و نیز ناظر علمی کتاب، آقای حمید عباسی شکوهی که با حمایت‌های علمی و کارشناسی خود، بر کیفیت ترجمه اثر افزودند، تشکر و قدردانی نمایم. همچنین از سرکار خانم دکتر هانیه یوسفی شهیر مدرس دانشگاه در حوزه برنامه‌ریزی شهری که با صبر و حوصله تمام، کتاب را مطالعه و با ارائه نکته‌نظرات علمی خود بر غنای ترجمه افزوده و در رفع برخی ایرادات فنی یاریم نمودند، تشکر می‌کنم. بیش و پیش از همه، از آقای حسین اسدی - ادیب فاضل و توانا که زحمت ویراستاری ادبی و فنی کتاب را با دقتی عالمانه متقبل و به نحوی نیکو آن را به سرانجام رساندند - سپاسگزاری و قدردانی می‌کنم. همچنین از آقای امیر دهقان، مدیریت محترم انتشارات مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی تبریز که تلاشی ستودنی در طبع، آراستگی و نشر این اثر به عمل آوردند، تشکر می‌کنم. امیدوارم این کتاب ارزشمند به عنوان سنگ محکی برای دانشجویان و پژوهشگرانی که مشتاق کشف نیازهای علمی و سیاستی شهرها هستند، عمل نموده و بینش‌ها و دیدگاه‌های جدیدی را پیش روی دانشمندان و محققان علوم شهری بگستراند.

فرهاد دیرنگ

تبریز - زمستان ۱۴۰۲

Fdayrang@gmail.com

یادداشت گردآورندگان

آیا جهان تحت سلطه امپراتوری های شهری است؟

ادوارد گلیزر (Edward Glaeser)

استاد اقتصاد در دانشکده هنر و علوم دانشگاه هاروارد است. او به طور معمول دروس نظریه اقتصاد خرد و گاهگاهی هم اقتصاد شهری و عمومی تدریس می‌کند. گلیزر پیش از این مدیریت مرکز ایالتی و محلی تاوومن و مؤسسه راپاپورت در بوستون بزرگ را بر عهده داشت.

کریماکورتیت (Karima Kourtit)

در دانشگاه غیردولتی هیرلن هلند صاحب کرسی است. تحقیقات علمی اصلی او در زمینه صنایع خلاق، توسعه شهری، میراث فرهنگی، فن‌آوری دیجیتال و مدیریت عملکرد استراتژیک و همچنین مدیر عامل آکادمی علوم منطقه‌ای هلند است.

پیتر نوکمپ (Peter Nijkamp)

استاد بازنشسته اقتصاد منطقه‌ای، شهری و جغرافیای اقتصادی در دانشگاه VU است. او عضو هیئت تحریریه و مشاور بیش از ۳۰ مجله و عضو آکادمی سلطنتی علوم هلند می‌باشد. نوکمپ در سال ۱۹۹۶ معتبرترین جایزه علمی هلند یعنی جایزه اسپینوزا را دریافت کرد.

● ظهور امپراتوری‌های شهری

آیا مراکز بزرگ شهری، از جمله کلان‌شهرهایی^۱ تا ۳۰ میلیون نفر جمعیت، در حال تبدیل شدن به امپراتوری‌های^۲ قرن بیست و یکم هستند؟ پیش از دوران معاصر، جوامعی که چندزبانه بودند توسط امپراتوری‌های بزرگ دور هم گرد می‌آمدند تا امکان حمل‌ونقل، تجارت و توسعه فرهنگ، اندیشه و ایده‌ها بیش‌تر و آسان‌تر فراهم گردد. در گذشته، که امثال سزارها، مغول‌ها، خاندان‌های سلطنتی و در انگلستان ملکه ویکتوریا^۳ حکومت می‌کردند، همه جوامع با سیاست‌های گسترده‌ای که دوره‌های معین زمامداری آن‌ها را از یکدیگر متمایز می‌نمود، رهبری و مدیریت می‌شدند، اما دیگر دوران امپراتوری‌هایی که بر پایه قدرت نظامی و همراه با کشتارهای وسیع بود بعد از دو جنگ جهانی به پایان رسیده است. در قرن بیست و یکم، این مادرشهرهای^۴ بزرگ با تنوع جمعیتی فراوان هستند که جایگزین امپراتوری‌های کلاسیک شده و درست مانند آن امپراتوری‌ها، کلان‌شهرهای موفق نیز تسهیل‌گر و فراهم‌کننده پویایی، عظمت و حاکمیت قانون در میان جوامع انسانی گردیده‌اند.

۱ - در سرتاسر این کتاب با چهار اصطلاح و واژه متفاوت در رابطه با شهرهای بزرگ مواجه خواهیم شد: کلان‌شهر (Megacity)، متروپلیس (Metropolis)، جهان‌شهر (Global City) و آبرشهر (Megalopolis). این چهار واژه تفاوت‌های ظریفی با یکدیگر دارند که البته در میان صاحب‌نظران توافقی عمومی بر سر این تفاوت‌ها وجود ندارد ولی به‌طور تقریبی و با تعریفی موسع می‌توان چنین گفت که: مگاسیتی - طبق تعریف دانشگاه تگزاس در سال ۱۹۰۴ - شهری با جمعیتی بیش از ۱۰ میلیون نفر می‌باشد. با این حال، برخی مناطق شهری دیگر هم که شامل ۸ میلیون نفر و با تراکم جمعیتی ۲۰۰۰ نفر در هر کیلومترمربع هستند نیز به عنوان یک مگاسیتی شناخته می‌شود. من از معادل «کلان‌شهر» در برابر این واژه استفاده خواهم کرد. در ایران نیز شهرهایی مانند تبریز، شیراز، اصفهان، مشهد و اهواز یک کلان‌شهر محسوب می‌شوند هر چند شاید از نظر شاخصه‌های جمعیتی با آن تعریفی که ارائه گردید چندان مطابقتی نداشته باشند. اصطلاح «متروپلیس» ریشه‌ای یونانی به معنای مادرشهر دارد. این واژه برای توصیف شهرهای بزرگی که مراکز کلیدی فعالیت‌های اقتصادی-اجتماعی ملی و منطقه‌ای هستند به کار می‌رود. در متروپلیس به اهمیت بین‌المللی آن تأکید زیادی نمی‌شود. از طرفی پائین بودن سطح رفاه عمومی و زیرساخت‌های شهری در متروپلیس‌ها زیاد مشهودتر است. شهرهایی مثل قاهره و لاگوس با این تعریف یک متروپلیس محسوب می‌شوند. متروپلیس در عین حال یک کلان‌شهر است ولی کلان‌شهرها لزوماً متروپلیس نیستند. شهر تهران با این تعریف یک متروپلیس می‌باشد. اصطلاح «جهان‌شهر» برای نخستین بار توسط ساسکیا ساسن در سال ۱۹۹۱ برای شهرهای لندن، توکیو و نیویورک به کار رفت. جهان‌شهرها مراکز کلیدی در اقتصاد جهانی محسوب می‌شوند و به‌عنوان نقاط مهم تجارت جهانی کالا و خدمات عمل می‌کنند. مگالوپولیس یا «آبرشهر» گروهی از مناطق شهری است که به‌عنوان یک منطقه شهری پیوسته از طریق سیستم‌های مشترک حمل‌ونقل، اقتصاد، منابع، اکولوژی و غیره درک می‌شوند. در برخی از بخش‌های جهان، در نتیجه گسترش فوق‌العاده زیاد دو یا چند مادرشهر در امتداد مسیرهای ارتباطی و حمل‌ونقل، زنجیره‌ای از مادرشهرها یا کلان‌شهرها پدید آمده‌اند که به آن‌ها مگالوپلیس یا آبرشهر گفته می‌شود. در مگالوپلیس، حومه‌ها و شهرک‌های اقماری یک مادرشهر به حومه‌ها و شهرک‌های مادرشهر دیگر پیوند می‌خورد. در سال‌های اخیر، مفهوم آبرشهر به دلیل بیان یک تفکر جدید و کلان‌تر در مورد الگوهای شهری و رشد شهرها، بسیار تأثیرگذار شده است. م.

۲ - امپراتوری (Empire)، در ادبیات به کار رفته در این کتاب، استعاره از استیلا یافتن قدرت نرم شهرها در روابط بین‌الملل و اقتصاد جهانی است. م.

۳ - ملکه ویکتوریا (Queen Victoria)، یا الکساندرینا ویکتوریا، از ۲۰ ژوئن ۱۸۳۷ تا پایان عمر، ملکه پادشاهی متحد بریتانیای کبیر و ایرلند بود. همچنین، از ۱ ژانویه ۱۸۷۷ تا پایان عمر، امپراتریس هند بود. م.

در عصر جدید، شهرها به مثابه غول‌هایی اقتصادی ظهور کرده‌اند. اقتصاد لندن بر اقتصاد کل انگلستان تسلط دارد. وقتی اقتصاد پاریس به لرزه می‌افتد، همراه با آن پایه‌های اقتصادی و اجتماعی تمام فرانسه نیز به لرزه در می‌آید. در سال ۲۰۱۷ تولید ناخالص داخلی منطقه نیویورک ۱/۷ تریلیون دلار بود که اگر تولید ناخالص داخلی فقط همین یک منطقه از آمریکا را به حساب آوریم، می‌توان ایالات متحده را دهمین اقتصاد بزرگ جهان نامید. قدرت اقتصادی توکیو هم که دیگر غیرقابل مقایسه است.

اگرچه این چهار شهر (لندن، پاریس، نیویورک و توکیو) در گذشته نیز چندین نسل به مثابه گرانیگاه اقتصادی کشورهای خود عمل می‌کردند، لیکن امپراتوری‌های شهری پدیده‌های نوینی هستند که در دوران معاصر و به شکلی مستمر در خیلی از کشورهای در حال توسعه به ظهور رسیده‌اند. سائوپائولو^۱ و مکزیکوسیتی^۲ به طور چشمگیری، هم از حیث جغرافیایی و هم از لحاظ اقتصاد منطقه‌ای رشد بی‌رویه‌ای داشته‌اند. لاگوس^۳ به غول اقتصادی غرب آفریقا تبدیل شده^۴ و هند به کشوری با مناطق عظیم شهری بدل گشته است. این مناطق به قدری بزرگ و از لحاظ اقتصادی قدرتمند شده‌اند که اطلاق صفت «امپراتوری شهری» به آن‌ها کاملاً منصفانه به نظر می‌رسد.

ظهور این امپراتوری‌های شهری حاکی از ترکیب دو پدیده مرتبط با مقوله شهر است: اولی پدیده شهرنشینی و دیگری تمرکزگرایی در ساختار شهرها. یک امپراتوری شهری نمی‌تواند در کشوری که ساختاری شدیداً روستایی دارد به وجود بیاید، و اگر جمعیت شهرنشین یک کشور در شهرهای دور از هم و کم‌تراکم پراکنده شده باشند، باز هم چنین پدیده نوظهوری در آن جا شکل نخواهد گرفت. این پدیده‌ها با یکدیگر ارتباط نزدیکی دارند چرا که در سایه وجود آن‌هاست که هم شهرنشینی شکل می‌گیرد و هم شهرها را در مناطق مجاور به منطقه‌ای مرکزی برای ارائه خدمات و کالا تبدیل می‌کنند. درست است که هر منطقه شهری می‌تواند نسبت به یک مزرعه دور افتاده خدمات خود را به مناطق همجوار^۵ ارائه دهد، ولی یک امپراتوری عظیم شهری قادر است راه‌حل‌های متنوعی برای مواجهه و حل چالش‌های زندگی برای مناطق مجاور خود فراهم نماید.

1 - Sao Paolo

2 - Mexico City

3 - Lagos

۴ - ایالت لاگوس ایالتی در نیجریه است که در جنوب غربی این کشور واقع شده است. این ایالت کوچک‌ترین ایالت نیجریه از نظر مساحت و مهم‌ترین ایالت کشور از نظر اقتصادی است که شامل شهر لاگوس، بزرگ‌ترین منطقه شهری نیجریه می‌باشد. این ایالت چنان مرکز اقتصادی بزرگ و تأثیرگذاری است که اگر خود به تنهایی یک کشور بود به پنجمین اقتصاد بزرگ قاره آفریقا بدل می‌شد. م.

5 - Proximity

در بخشی از این پیش‌گفتار با عنوان «ظهور امپراتوری‌های شهری: سیستم‌های شهری در مقابل آب‌شهرها»، ما در مورد نیروهای تکنولوژیکی و اجتماعی که این چنین ضرورت همجواری را تشدید کرده، و گاهی اوقات نیز ابعاد منفی تراکم جمعیت شهری را کاهش داده‌اند، بحث خواهیم کرد. علاوه بر آن، دو شکل مرتبطی که امپراتوری‌های شهری می‌توانند به خود بگیرند در این بخش برجسته خواهند شد: آب‌شهرها و سیستم‌های شهری. همه شهرهایی که پیش از این ذکر آن‌ها رفت، کلان‌شهر هستند و در عین حال کاملاً با تعریف ما از امپراتوری شهری مطابقت دارند. با این حال، به جز پاریس، هیچ منطقه شهری در قاره اروپا و نیز اروپای غربی با بیش از شش میلیون نفر جمعیت وجود ندارد و شهرهای این قاره تقریباً بسیار کوچک هستند.^[۱] اما با این حال، اروپا توانسته سیستم‌های شهری مانند روهر^۱ آلمان، رندستاد^۲ هلند و ایتالیای شمالی را به یکدیگر متصل نماید. اروپا به شهرهای کوچک‌تر و قدیمی‌تر این اجازه را داده که بتوانند با یکدیگر ارتباط داشته و بر سر موضوعاتی که فقط در شهرهای بزرگ و جدیدتر می‌توان یافت، رقابت کنند.

در همان بخش، ابتدا به این موضوع پرداخته خواهد شد که چرا کلان‌شهرها بیش‌تر در مناطقی که شهرنشینی در آن‌ها دیرتر از معمول به وجود آمده، پدید می‌آیند، در حالی که سیستم‌های شهری در مناطقی پدید می‌آیند که شهرنشینی از پیشینه قابل توجهی در دوران ماقبل صنعتی شدن برخوردارند. منطق مشابهی وجود دارد که تا حدی توضیح می‌دهد چرا در مناطق دیر شهری شده، برتری شهری رایج‌تر است. در ادامه این بخش، مزایا و معایب دو نوع امپراتوری شهری مورد بحث قرار خواهند گرفت. بزرگ‌ترین مشکل سیستم‌های شهری در کشورهای در حال توسعه این است که آن‌ها برای پیوستن به مراکز شهرها، معمولاً به زیرساخت‌های بسیار گران‌قیمتی وابسته‌اند.

در بخش «شکل‌گیری امپراتوری شهری به نفع چه کسانی است؟» به مزایا و معایب امپراتوری‌های شهری خواهیم پرداخت. افلاتون در کتاب جمهوری^[۲] خود می‌نویسد که: «هر شهری، هرچند کوچک، در واقع به دو بخش تقسیم می‌شود، یک بخش، شهر فقرا و بخش دیگر، شهر همه». این دو بخش از یک شهر، دائماً در حال نزاع با یکدیگر هستند. امپراتوری‌های شهری می‌توانند مولد ثروت انبوهی باشند، اما آثار منفی قابل توجهی نیز با خود به ارمغان می‌آورند. به عقیده خیلی از ناظران، در امپراتوری‌های شهری، منافع به ثروتمندان تعلق دارد در حالی که هزینه‌ها بر فقرا تحمیل می‌شود. وجود نابرابری شهری نشان‌دهنده توانایی شهرها برای جذب فقیر و غنی به‌طور همزمان و در نتیجه حکایت از

1 - Ruhr

2 - Randstad